

Problematika sjećanja i pamćenja na primjeru kulturne organizacije grada Valpova

Pejak, Marina

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:486099>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

**Sveučilište
Sjever**

Završni rad br. 80/NOV/2017

**Problematika sjećanja i pamćenja na primjeru kulturne
organizacije grada Valpova**

Marina Pejak, 0444/336

Koprivnica, lipanj 2018. godine

**Sveučilište
Sjever**

Odjel za novinarstvo

Završni rad br. 80/NOV/2017

**Problematika sjećanja i pamćenja na primjeru kulturne
organizacije grada Valpova**

Studentica

Marina Pejak, 0444/336

Mentorica

Iva Rosanda Žigo, doc. dr. sc.

Koprivnica, lipanj 2018. godine

Predgovor

Kao rođena Valpovčanka, uvijek sam bila povezana sa svim što se događalo u gradu. Volim svoj grad jer vjerujem da vrijedi puno više, nego li se on cijeni. Postoji bogata povijest grada Valpova koju tek nekolicina istražuje, a malo tko ju poznaje. Što dalje idu godine i što su promjene češće, to je sjećanje slabije. Ono na što sam se osvrnula u radu je upravo to pitanje sjećanja i pamćenja, a vodila sam se i pitanjima koja sam nekad samo u mislima izgovarala, a sada sam napokon dobila priliku napisat ih i obrazložiti odgovore u pisanom obliku – završnom radu.

Inspiraciju za rad pronašla sam u valpovačkoj knjižnici. Često odlazim tamo i pronalazim literaturu o Valpovštini - bogatoj povijesti, događajima i važnim ljudima u obliku knjiga. Ujedno sam bila dio Valpovačkog zbora te smo svake godine dobivali Valpovačke godišnjake, gdje sam na otprilike dvjestotinjak stranica mogla saznati sve o tome što vidim, u čemu sudjelujem, gdje živim. Usporedba prošlosti i sadašnjosti mi je najdraža stavka mog završnog rada. Tu sam imala priliku promisliti o tome kakvo je stanje danas, a pročitati o stanju kakvo je bilo prije. Išla sam u valpovački muzej, provjerila sve što se nalazilo u knjigama, a pomogla mi je i kustosica. Zanima me kultura mog grada. Važno ju je znati, važno je živjeti kroz to. Prepreke u pisanju završnog rada nisam imala – išlo je glatko, imala sam obilje literature, privatnih priča iz obitelji, razgovore s kustosicom te dio vlastitog znanja.

Zahvaljujem se profesorici doc. dr. sc. Ivi Rosandi Žigo na pomoći i savjetovanju oko pisanja završnog rada, zahvaljujem se također svim profesorima koji su me dodatno zainteresirali za pojam kulture, zahvaljujem se isto tako rodbini koja mi je kroz priče olakšala pisanje te na kraju, zahvaljujem dragoj majci koja mi je omogućila studiranje i bila potpora u završavanju jednog dijela studentskog života.

Sažetak

Glavna ideja ovog završnog rada je istražiti koliko zapravo opstaje kultura pamćenja u društvu, s posebnim osvrtom na grad Valpovo. Kulturno pamćenje danas je važna pojava koji oblikuje identitet društva nekog grada i zato sam se, kroz povijest grada i trenutno stanje, okrenula specifičnoj arhitekturi, osobama, događajima i ostalim kulturno-povijesnim znamenitostima kako bi otkrila koliko se mijenja mentalitet i je li se uopće tijekom vremena promijenio. Kako živimo u vremenu stalnih promjena i noviteta, pokušala sam istražiti koliko zapravo stanovnici znaju povijest Valpova te primjećuju li ono što postoji oko njih i zajedno s njima. Vodila sam se glavnim pitanjem: „Što kao stanovnici ne smijemo zaboraviti i zašto?“.

Ključne riječi: kultura pamćenja, grad Valpovo, društvo, identitet, povijest

Sadržaj:

1. Uvod	1
2. Kultura sjećanja i pamćenja	3
2.1. Karakteristike kulture pamćenja	4
2.2. Problematika kulture sjećanja i pamćenja	4
3. Pamćenje i identitet	5
3.1. Komemorativnost	6
3.2. Kolektivno sjećanje	7
4. Valpovo – sjecište kolektivnog sjećanja i pamćenja	8
5. Kulturna događanja grada Valpova	10
5.1. Ljeto valpovačko	10
5.2. Današnja skromnost	11
6. Dvorac Prandau-Normann	13
6.1. Dvorac danas	14
7. Ostali značajni objekti grada Valpova	16
7.1. Radna organizacija Đuro Salaj	16
7.1.1. Ratarstvo Brođanci, Petrijevc i Valpovo	16
7.1.2. Mlinovi	17
7.1.3. Valpovka	17
7.1.4. Sloboda	17
7.1.5. Valko	17
7.1.6. Silos	17
7.1.7. Koplast	17
7.1.8. Sloga i Robna kuća	18
7.1.9. Maloprodaja Valpovo	18
7.2. Zašto radna organizacija „Đuro Salaj“?	18
7.3. Važnost radne organizacije za Valpovo	20
8. Valpovačko Kino	22
8.1. Funkcioniranje Centra kulture danas	23
9. Povijesne osobe Valpovštine	24
9.1. Matija Petar Katančić	24
9.2. Zakašnjela percepcija Katančićeve važnosti	25
10. Sakralna baština	25

10.1.	Kapelica svetog Roka	25
10.1.1.	Značenje Kapelice za grad Valpovo.....	27
10.2.	Crkva Blažene Djevice Marije	28
10.3.	Kalvarija i kapelica na groblju	29
10.4.	Ostali spomenici kulture	30
10.5.	Značenje sakralne baštine danas.....	31
11.	Kulturna politika.....	31
11.1.	Karakteristike kulturne politike grada Valpova	33
12.	Značaj ukupnih kulturnih dobara nekada i danas	34
13.	Može li se trenutno stanje promijeniti?	35
14.	Zaključak.....	37
15.	Literatura	39

1. Uvod

„Kultura je mnoštvo materijalnih djelovanja i aktivnosti preko kojih se ustanovljuju značenja, identitet i vrijednosti.“ (Prošev-Oliver 2013: 45). Kultura ljudima pomaže dijeliti zajedničko ponašanje i način razmišljanja. Ona se nasljeđuje kroz društvo i obrasce ponašanja te je prilično prilagodljiva. Sadrži komponente poput simbola, jezika, vrijednosti, normi i rituala koje zatim tvore vrijednosti društvenog sustava unutar neke zajednice, i kao takve ih smatramo osnovama za društvo.

Društvo se interpretira u obzoru kulture koja se definira kao koncept vrijednosti jer unutar toga sadržava pristup jeziku, simboličkim strukturama, ritualima, djelovanjima i ostalim složenim kulturno-društvenim zbivanjima. Cijeli kulturološki pristup ističe važnost politike simbola, arhitektura ili rituala koji su isključivo posredovani kulturno-povijesnim nasljeđem i kao takve se ne mogu izbjeći već samo konkretizirati u određenom vremenu i prostoru. Tako svaka zajednica unutar svog grada ili regije ima potrebu za utočištem, za nečim stalnim – vrijednostima koje će građanima omogućiti osjećaj trajnosti i orijentaciju u vremenu brzih promjena. Upravo ta potreba rezultirala je kulturom sjećanja i bavljenja povijesti kroz muzeje, memorijalne centre, različite projekte koji će iz godine u godinu stvarati jedinstven aspekt ljudskog identiteta. Pomoću konstrukcije kulture sjećanja i pamćenja, oblikuju se sjećanja nacije i kroz takav način aktivnosti povezujemo s povijesnim događajima (prema Čipek i Milosavljević 2007: 8). Bit je kulture sjećanja da se prošlost javlja kao materija koja se stalno ponovno formira, a pamćenje nije samo slaganje uspomena i priča, nego i obnavljanje i osuvremenjivanje.

Kulturu pamćenja kao pojam prvi uvodi njemački egiptolog Jan Assmann, jedan od utjecajnih europskih teoretičara kulture, u svojoj knjizi *Das kulturelle Gedächtnis* iz 1992. godine, proširujući teoriju kolektivnog pamćenja od Halbwachsa. (prema Grgić i Nikolić 2011: 131).

Tema ovog završnog rada odnosi se na problematiku sjećanja i pamćenja na primjeru kulturnih znamenitosti grada Valpova. Riječ je o izuzetno važnim i vrijednim dobrima koja su zaslužila svoj prostor i riječ. Cilj je ovog rada kroz povijesni presjek kulturnih znamenitosti donijeti sud o trenutnom stanju tih prostora, događanja i osoba. Osim toga, prije same povijesti grada Valpova, elaborirala sam kulturu sjećanja i pamćenja, kolektivno sjećanje te

pamćenje kroz identitet koji unutar svake sastavnice sadrži dodatne poveznice na spomenute pojmove. Za potrebe istraživanja završnog rada prikupljala sam podatke iz relevantnih izvora, uglavnom iz Valpovačkog godišnjaka, ali i stručnih, domaćih i stranih izvora, poput knjige Jana Assmanna, Paula Connerton, ali i rasprava unutar knjiga *Kultura pamćenja i historija te Kultura sjećanja*.

Rad se sastoji od 14 dijelova. Na samom početku elaborirat ću pojmove poput kulture sjećanja, problematike kulture sjećanja i pamćenja te navesti karakteristike. Nakon toga ću spomenuti poveznicu između identiteta i pamćenja, zatim problem komemorativnosti kao jedan od važnijih dijelova kulturnog pamćenja te obrazložiti kolektivno pamćenje kroz važnosti za zajednicu i identitet. Nakon općenitog dijela, krećem na središnji dio završnog rada, a to je povijesni presjek grada Valpova i njegovih kulturnih dobara. Unutar poglavlja kao što su kulturna događanja, kulturni objekti, povijesne osobe te sakralna baština objasniti ću cijeli povijesni presjek znamenitosti važnih za grad, te analizirati situaciju nekada i danas. Potom kreće novo poglavlje o kulturnoj politici općenito, kao važan aspekt svakog grada, a zatim elaboriranje kulturne politike grada Valpova. Kraj završnog rada sadrži poglavlje o značaju kulturnih dobara grada i o glavnom pitanju koje glasi: „Može li se trenutačno stanje promijeniti?“. U zaključku rada iznosim rezultate istraživanja Valpova kao grada bogatog kulturnom baštinom.

2. Kultura sjećanja i pamćenja

Današnji svijet doživljavamo u kontekstu koji je uzročno povezan s prošlim događajima i stvarima. Iz tog razloga, spoznaje o sadašnjosti ovise o našem znanju iz prošlosti i zajednički služe ispravnosti društvenog poretka (prema Connerton 2004:6). Društveno sjećanje važan je proces za stvaranje zajednice. Povijest je važan izvor razumijevanja nas samih – naših znanja o samima sebi, shvaćanje vlastitog karaktera, shvaćanje pripadanja, pa se taj isti obrazac prenosi na kolektiv. Shvaćanje mentaliteta grada i znanja koja imamo o gradu, tvore kulturni identitet koji u krajnjoj mjeri štiti kulturnu baštinu. Društvene grupe, kao što su stanovnici jednog grada, na jedinstven način opstaju pomoću sjećanja koje, s druge strane, ne može opstati bez povezanosti s društvenim okvirom, koje je u svakom društvu specifično. Kultura sjećanja mora biti materijalizirana u određenom prostoru i događati se u određenom vremenu kako bi stekla vrijednost. Sjećanje je tako prostorno i vremenski uvijek konkretno.

„Naše slike društvenih prostora zbog svoje relativne stabilnosti daju nam privid nemijenjanja i ponovnog aktiviranja prošlosti u sadašnjosti“ (Connerton 2004: 57). Drugim riječima, naša sjećanja postoje kada imamo pristup isključivo materijalnim prostorima koji nas vraćaju u prošlost. Da bi kulturno sjećanje podrazumijevalo upravo sjećanje, potrebno je ne samo zadržati mentalno predstavljanje prošlosti, već je potrebno da se iz generacije u generaciju predaju upravo ti obrasci prošlosti drugim članovima zajednice. Sjećanja zajednica podrazumijeva cijeli spektar neformalno ispričanih povijesti koji u tom smislu odlikuju društveno pamćenje, ali i identitet. Jedini način na koji se prošlost može sačuvati je upravo kroz prenošenje i održavanje izvođenja.

Da bismo s prošlošću uspostavili odnos, potrebno je iznijeti dvije stvari – prva je da svaka prošlost mora imati dokaze postojanja i druga je da ti dokazi moraju posjedovati karakteristiku postojanosti koja se može prožimati kroz muzeje, arhive, arhitekturu, spomenike, dakle sve opipljive materijale povijesti. To podrazumijeva da svaki povijesni objekt ili subjekt mora biti obogaćen aspektom sjećanja, a to su pojmovi i simboli koji postaju ideja jednog društva. Pamćenje tako živi i održava se u komunikaciji te je usmjereno na čvrsta uporišta u prošlosti.

2.1. Karakteristike kulture pamćenja

Jan Assmann u svojoj knjizi *Kolektivno pamćenje i kulturni identitet* napominje kako postoji 5 karakteristika kulture pamćenja, odnosno sjećanja, koje u pojednostavljenom prikazu donosim u nastavku:

1. Konkretnost identiteta – prva stavka podrazumijeva vezanost za grupu. Kultura sjećanja čuva znanje od koje neka zajednica živi i na taj je način čini jedinstvenom. Sjećanje se može manifestirati kroz razne identifikacije kao što su rečenice: „To je naše“, „To smo mi“, i tako dalje.
2. Mogućnost rekonstruiranja – niti jedno pamćenje ne može sačuvati prošlost, ali je može rekonstruirati. Naravno, to ovisi o društvu i o vremenu u kojem se živi i gdje se mogu rekonstruirati.
3. Formacija/Oblikovanje – da bi se kulturno pamćenje sačuvalo, potrebno je formirati znanje unutar određenih mogućnosti kako bi se materijalno vidjela ostavština neke zajednice. Ono se odražava putem rituala ili slika.
4. Organizacija – kulturno pamćenje živi putem specijaliziranih praksi.
5. Obveza – kako bi oživjelo kulturno pamćenje unutar neke grupe, bitno je stvoriti identitet unutar zajednice koji će i drugim generacijama pokazati vrijednost društvene grupe, vrijednost kulturne baštine i zajedničke povijesti. Upravo zato oni imaju jednu vrstu obveze prema tom pamćenju, što nikako ne poprima loš smisao te riječi (prema Assman 1995: 167-172).

2.2. Problematika kulture sjećanja i pamćenja

Danas se sve manje održava politika pamćenja i povijesti. Svijet je okrenut demokratizaciji, medijizaciji, globalizaciji i sve to zapravo potiče kraj sjećanja i povijesti – nestala su društva koja su temeljena na pamćenju, odnosno, nestaje sve ono što je osiguravalo društvu očuvanje i prijenos vrijednosti (prema Brkljačić i Prlenda 2006: 23). Kultura pamćenja fenomen je koji uvijek i iznova stvaraju ljudi u svojoj okolini, određene ljudske skupine, pa je iz tog razloga u konstantnom pokretu, stalno živi. S druge strane, kultura pamćenja podložna je manipulacijama i upotrebama te oživljavanjima jer se pomoću društvenih praksi - muzeja, datuma, spomenika i običaja uvijek i iznova događa od strane društva (prema Brkljačić i Prlenda 2006: 24).

Društvene prakse kao što su groblja, muzeji, arhivi, zbirke, blagdani i obljetnice te neki zapisnici i spomenici, akteri su kulture pamćenja. Oni u društvima ostaju zauvijek, kao svjedoci jednog prošlog vremena i omogućavaju prepoznavanje i pripadanje u nekom društvu (prema Brkljačić i Prlenda 2006: 28). Kip, bista ili bilo kakav drugi opipljivi oblik lica i tijela neke povijesne ličnosti koja je značajna za određeni grad i zajednicu, medij je koji čini povijest opipljivom u svakodnevicu. Takva vrsta spomena čuva povijesnu ličnost od zaborava (prema Rihtman-Auguštin 2000: 93). Isto je i s arhitekturom, ostavštinom koju su nam na raspolaganje ostavile povijesne osobe, koje podrazumijevaju da se taj spomen zauvijek štiti i čuva kao dio kulturne baštine.

Ono što se kroz društvo mijenja uvijek je isto za sve, barem za civilizirana društva – instinktivno smo privrženi onome što više nije ili je naše, privrženi smo određenim datumima i obljetnicama, ali ih više ne slavimo, već samo proučavamo. Povijest se ne vidi, ona bi bila zaboravljena i u potpunosti izbrisana da ne postoje isključivo opipljivi oblici spomena. To se ujedno zove moderno pamćenje jer se kao takvo oslanja na samo one precizne materijalne tragove i ostatke – postali smo razmaženi vidljivim materijalnim oblicima kulturnog pamćenja i da nema toga - malo tko bi znao o svojoj povijesti.

Povijest je važna – ona nas poziva na razmišljanje, promatranje, pa čak i sudjelovanje. Ona postoji i mora se usvajati i reprezentirati. Pa opet, ona je u našim rukama, na nama je što će se s njom dogoditi – hoćemo li je odbaciti ili ćemo joj se stalno okretati tumačeći je? Unutar toga možemo pričati o kulturnom identitetu, koji predstavlja jednu od temeljnih ljudskih potreba – potreba samoodređenja i jedinstvenosti.

3. Pamćenje i identitet

Identitet se javlja kao pojmovni konstrukt u 19. stoljeću i djeluje kao kulturno pitanje. Čovjek svoje kolektivno „ja“ oblikuje u zajednicama putem određenih identifikacija koje su različite u odnosu na drugi kolektiv. Identiteti su vezani uz značenja koja su uvijek zajednička te je tako identitet društvena stvarnost neke zajednice (prema <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=sih&AN=120930487&lang=hr&site=eds-live>). Podrazumijeva se kako sjećanje pomaže u formiranju identiteta neke grupe – pomaže nam da shvatimo svijet koji nas okružuje te da određujemo ono što treba zapamtiti u određeno vrijeme na određenom mjestu s određenom svrhom: „Središnji smisao svakog individualnog ili grupnog identiteta, osjećaj nepromjenjivosti kroz vrijeme i prostor, održava

se pamćenjem.“ (Brkljačić i Prlenda 2006: 171). Na taj način, identitet i pamćenje su društveni konstrukti koji postoje zajedno s nama i mi smo odgovorni za njihove upotrebe te spoznaju. Ipak, odnos između identitea i pamćenja je povijesni jer se taj odnos prati kroz komemoracije, spomenike, datume, itd. Kroz takve objekte i subjekte grupni identitet ostaje u sadašnjosti, ali ih pamćenje vraća na kratko u prošlost: „Identiteti i pamćenja nisu stvari o kojima mislimo, već stvari s kojima mislimo.“ (Brkljačić i Prlenda 2006: 173).

„U današnjem vremenu potrage i pojačane potrebe za identitetom izazvanih globalizacijom, multikulturalizma, prebacivanja socijalnih konflikata i nejednakosti u kulturni kontekst, teza i polemika o „ratu kultura“, u vremenu stalnih promjena „kada više ništa neće biti isto“, čimbenik trajnosti traži se u povijesti.“ (Cipek i Milosavljević 2007: 21). Navedeno podrazumijeva da se isticanjem povijesti i kulture pokušava uspostaviti kolektivni identitet koji će vezati povijest i sadašnjost, ali i društvo. Identitet zajednice živi od povijesti i za povijest – on je realan, ima svoju točku u prošlosti i seže unutar realnih i materijalnih aspekata. Iako su konstruirani isključivo od sjećanja, priča i mitova, kulturni su identiteti točke identifikacije koje su oblikovane kroz diskurs o zajedničkoj povijesti i kulturi. Važna funkcija kolektivnog identiteta jest stvaranje osjećaja povezanosti između pripadnika istog kolektiva – funkcija se ostvaruje kroz semantiku i rituale kojim se stvara povjerenje između pripadnika zajednice.

Sulejman Bosto u svojoj raspravi *Teorije sjećanja* napominje kako rođenjem u nekoj zajednici nikako ne počinjemo od nultog početka, nego smo započeli u jednoj točki u zajednici koja se dogodila i prije nas – zatekli smo se u svijetu koji već ima svoj oblikovani poredak, jezik, kulturu i ostale artikulacije koje baštinimo pa se naš početak smatra kao nastavljanje na započeti početak (u što se ubraja kultura i zajednica) u koji upisujemo svoj dio egzistencije (prema Cipek i Milosavljević 2007: 31). Dakle, uključeni smo u proces stvaranja zajednice i tradicija već pri samom rođenju i on nas određuje.

3.1. Komemorativnost

Rituali često imaju podvojeno značenje, no komemorativnost zapravo sadržava širi fenomen ritualnog izvođenja. Ritual je, najjednostavnije, aktivnost kojom se namjenski upravlja, a predstavlja nekakav simbolizam koji je od važnosti sudionicima. Rituali se kao takvi događaju u isto vrijeme i uglavnom na istom mjestu te označavaju početke i završetke, a sama aktivnost protkana je mentalitetom zajednice: „Rituali su kadri udahnuti vrijednost i

smisao životima onih koji ih izvode.“ (Connerton 2004: 66). Ponavljanje određenih rituala podrazumijeva stalno prizivanje prošlosti, nastavljanje nečeg što se dogodilo prije, a zajednica to smatra izričito važnim.

Međutim, ritual ima svoju namjenu te ga iz tog razloga treba protumačiti – da se pažnja preusmjeri na sadržaj više nego na ritualnu formu. Svaka takva aktivnost sadrži personalizirani jezik, radnje koje su sastavljene u nepromjenjive sljedove. Tako i komemorativne ceremonije, koje se odnose na arhetipske osobe ili događaje, shvaćene su isključivo po svom povijesnom postojanju. Samo ponavljanje komemorativnih ceremonija neizbježno je u oblikovanju sjećanja zajednice (prema Connerton 2004: 105). Društvo se podsjeća svog identiteta prikazanog i ispričanog u pričama, što podrazumijeva kolektivno sjećanje, o kojem ću reći nešto više u sljedećem poglavlju. Dakle, komemorativne ceremonije imaju posebni značaj unutar društvenog sjećanja – konstantnim donošenjem prošlih događaja u sadašnjost, ceremonije čuvaju prošlost u pamćenju.

3.2. Kolektivno sjećanje

Kolektivna sjećanja podrazumijevaju načine na koje ljudi u društvu koncipiraju svoju prošlost kao dio kulturnog znanja (prema <http://hrcak.srce.hr/157950>). Takva sjećanja su društvena – ljudi ih stječu u društvu, prisjećaju se i lokaliziraju svoja sjećanja. Kolektivna sjećanja su politički, društveno i kulturni uvjetovani, ali tekući i mijenjajući proces u kojem prošlost utječe na sadašnjost, kao i sadašnjost na prošlost. Kroz kolektivna sjećanja društvene grupe daju smisao vlastitim životima u određeno vrijeme na određenom mjestu. Tu se jasno vidi poveznica između kolektivnog sjećanja i identiteta, i kao takvi se ne odvajaju jedno od drugog

Kolektivna sjećanja vrlo su bitna za izgradnju zajednice i nacije. Naime, ako sjećanja blijede, razumljivo je da zajednica gubi dio vrijednosti koje je do sada nosila iz prošlosti u sadašnjost. Njegovanje prošlosti stvara zajednički identitet koji se razlikuje od bilo kojeg drugog društva/grada. Zajednica se ne može stvoriti bez mogućnosti dopiranja do vlastite prošlosti. Zajednička sjećanja igraju ulogu u životu grupa i povezane su socijalnim identitetom, ona omogućuju zajednicama da se osvijeste o stalnosti, o povijesnom razvoju i promjenama koje su uslijedile te da otkriju uzročno-posljedičnu vezu s onim što se sada događa u njihovoj okolini.

Kolektivno sjećanje zasnovano je na karakterističnim iskustvima članova društva koja obuhvaćaju, zapravo, široki raspon, jer mogu biti zasnovana na događanjima, procesima, praksama ili načinima života, institucijama, socijalnim fenomenima i tako dalje. Bilo koje kolektivno iskustvo koje znači članovima zajednice, služi kao osnova za formiranje socijalnog uvjerenja, definiranja sebe i razumijevanja svijeta (prema Cipek i Milosavljević 2007: 93). Iako se pamćenje definira kao individualno stanje uma, u ovom se kontekstu to podrazumijeva kao raznovrsna i promjenjiva zbirka društvenih praksi – ljudi se zajedno sjećaju nečeg što ih kolektivno veže.

4. Valpovo – sjecište kolektivnog sjećanja i pamćenja

Valpovo je grad u Hrvatskoj, smješten na ravnici te se nalazi na lijevoj obali Drave. Valpovo je zapravo drevno naselje, iako su prvi povijesni dokumenti nastali u 14. stoljeću. Ime grada je izvedeno iz stare njemačke riječi Walpoto što znači „gospodar dvorca“, a kasnije Walpo te je obuhvaćao prostor svih feudalnih imanja, velike regije na desnoj strani te lijeve obale rijeke Drave. Starim gradom Valpovom je od 1397. godine vladao Ivan Morović, koji je poznat po bitkama protiv Turaka i koji je postao mačvanski ban. Na mjestu današnjeg dvorca izgradio je ogromnu utvrdu koja je tada, 1407., bila znak socijalne i materijalne snage. Nakon njegove smrti, dvorac preuzima Petar II. Anton barun Hilleprandu von Prandau. Vladavina obitelji Prandau-Normann trajala je 223 godine i njihova ostavština postaje kulturna baština te dio kulturnog identiteta Valpova, ostavljena kao kulturno-povijesni ponos ovoga grada (prema Mažuran 2004: 137).

Valpovo je za vrijeme komunizma stagniralo, ali nakon toga grad se počeo nevjerovatno razvijati u industrijskom, kulturnom, edukacijskom te tehnološkom smislu. Tada je bilo oko 8000 naseljenog stanovništva. Valpovo je i poslije Domovinskog rata vrlo dobro stajalo te je većina ljudi bila uključena u stalna zbivanja koja su se smatrala važnim za kreiranje kulturnog identiteta. Grad je bogat prirodnim ljepotama, prvenstveno ogromnim parkom kraj dvorca, ali i kulturnim znamenitostima iz davnina. U područje grada Valpova danas ulaze i susjedna naselja: Harkanovci, Ivanovci, Ladimirevci, Marjančaci, Nard, Šag i Zelčin. Valpovština ima oko 12 500 stanovnika, dok sam grad Valpovo ima 7900.

Nažalost, napredak u današnje vrijeme nije vidljiv. Teško je zaključiti tko je kriv za kretanje unatrag – je li to slaba aktivnost građana ili nedovoljno volje za napredak. O gradu najviše govori starija populacija kod koje se često mogu zabilježiti sljedeće misli: „Kako je

lijepo bilo nekada, kad je svaka trgovina imala svoje mjesto, a događanja su bila česta.“ Situacija nije toliko loša, no možemo li zapravo vidjeti bolji napredak nego sada, pitaju se ljudi Valpova skoro svaki dan. Svaki grad koji ima prošlost, ima i bogatu sadašnjost – muzeji, arhitekture, ostavština važnih ljudi, skulpture. Valpovo se može pohvaliti bogatom poviješću te je iz tog razloga danas važno održavati i prisjećati se velikana koji su ovaj grad učinili boljim mjestom za život – ne boljim u smislu ekonomije, nego boljim u smislu bogatijeg za nekoliko važnih kulturnih zdanja. Putem kulture ljudi stvaraju zajednički identitet, a bez identiteta grad je samo prostor, a ne i mjesto za život jedinstvene zajednice.

Slika 1: Valpovo nekada i danas

(Izvor: <http://www.cro-eu.com/forum/index.php?topic=2737.new> , <http://valpovstina.info/index.php/vijesti/6184-valpovo-s-ovom-ekipom-na-celu-ne-moze-izgubiti> , pristupljeno 10. svibnja 2018.)

5. Kulturna događanja grada Valpova

5.1. Ljeto valpovačko

Manifestacija Ljeto valpovačko gradu je dala poseban značaj. Naime, poslije Drugog svjetskog rata i početka socijalizacije, građani su iskazivali velik interes za bolji život i događanja. Osim toga, Valpovčani su stvorili naviku sakupljanja starih stvari – glačala, rukotvorina, kolovrata te izvornih narodnih nošnji koje su se tada prodavale kako bi si zaradili za život. Tada su građani postali proaktivni – okupili su se na jednom mjestu te su 1968. godine diskutirali o organiziranju kulturne manifestacije koja bi okupljala amatere-stvaraocce. Plan je bio organizirati smotru folklor, starih običaja i zanata kako bi se iz godine u godinu moglo javno prikazati ono očuvano.

Jedan taj sastanak kojem su nazočili kulturni i društveni djelatnici Valpovštine, urodio je plodom te su veliku manifestaciju nazvali Ljeto valpovačko. Nakon što su detaljnije razradili plan, odlučili su da će se ova organizacija sastojati od folklornih, dramskih i glazbenih smotri koje uključuju ne samo Valpovo, nego i ostala sela, regije i krajeve. Tako je i osnovan Odbor Ljeta Valpovačkog čiji je cilj bio: „Promicati i čuvati, ali i očuvati baštinu po kojoj smo prepoznatljivi, kako bi i generacije poslije nas znale što su, tko su i odakle su.“ (Kavicki 2008: 5). Ovakva je velika manifestacija trebala otvoren prostor, za što je idealno poslužio Dvorac Prandau-Normann, unutar kojeg su se i tada nalazili muzeji, knjižnica, večernje škole, radio postaja, itd. U lipnju 1969. godine prvi je put obilježeno Ljeto valpovačko, no nažalost, ne postoji pismena dokumentacija koja bi mogla potvrditi što se odvijalo unutar manifestacije, osim usmene predaje. Sve se odvijalo na novoizgrađenoj pozornici unutar Dvorca, a Ljeto je zamišljeno kao trodnevna manifestacija (prema Kavicki 2008: 8-13).

Svako Ljeto valpovačko donijelo je nešto novo, bogatije i raznovrsnije. Naime, bogata baština otvorila je mnoga vrata te se iz godine u godinu ova manifestacija sve više razvijala. Iz jednog prostora Dvorca, proširilo se na cijeli centar te okolni dio Dvorca tako da sada postoje, ne samo folklorne smotre, već i kazališne i glazbene priredbe, šatori puni domaće radinosti, narodne nošnje, izložbe i radionice. Ono što je Odbor naumio od prvog dana jest podsjetiti iz godine u godinu građane Valpovštine koliko smo bogati, ne samo baštinom, nego i običajima. Kultura sjećanja tako oživljava iz godine u godinu, iako su generacije drugačije. Ove godine obilježava se čak 50. Ljeto valpovačko i to pod pokroviteljstvom predsjednice

Kolinde Grabar-Kitarović, što dokazuje da se ideja, ljubav prema identitetu i trud u potpunosti isplatio.

5.2. Današnja skromnost

Iako kultura sjećanja u ovom dijelu oživljava, promjene su neizbježne. Danas su ljudi, ne samo u Valpovu, nego u cijelom svijetu, u žurbi zbog nedostatka vremena, a Internet i nove tehnologije omogućavaju da iz prostora doma ili bilo kojeg javnog prostora možemo biti dijelom nekog događanja. U mnoštvu kafića ljudi sjede i promatraju manifestaciju – no podrazumijeva li navedeno uključenost i očuvanje kulturne baštine? Iz moje perspektive, prije otprilike 10-ak godina, situacija je bila znatno drugačija i bolja. Ljudi su obilazili štandove, bili prisutni na događanju od prijepodneva pa sve do večeri, čekajući razna događanja i interakciju. Danas, iako postoji bogati program, sve je manje ljudi. Kada bi samo upitali mladost u Valpovu, garantirano ne bi znali kada je prvo Ljeto valpovačko započelo, koji su programi koji se svake godine ponavljaju ili koliko ukupno traje manifestacija. Iako kultura pamćenja i sjećanja odražava naš identitet, kako bi u svakom trenutku mogli znati gdje pripadamo i zašto, sve se manje cijeni. Mnogi stariji ljudi poštuju narodne nošnje koje čuvamo još od davnina, ali većina mladih ne zna čemu to uopće služi. Folklor je oduvijek bio značajan, ne samo za nas, nego i za ostale dijelove zemlje. Ljeto valpovačko vrsta je kolektivnog sjećanja kojeg sam ranije u radu spomenula, ono se odražava kroz identitet, sadržava određeno vrijeme i prostor.

Ova kulturna manifestacija odraz je naše zajednice i kao takva se treba očuvati, održavati i njegovati – što i rade, određeni odbori i kulturne zajednice, no što je sa stanovništvom koje se sve više gubi u obiljima tehnologije i globalizacije? Sve se manje cijeni trud i rad koji se trošio tijekom godina, a ako za par godina, umjesto 5000 vidimo samo 500 ljudi, ne možemo očekivati ništa drugo, nego prekid jednog kolektivnog sjećanja.

Slika 2: Ljeto valpovačko nekada i danas
 (Izvor: <https://www.obavjestajac.hr/957815/49-ljeto-valpovačko>, pristupljeno 14. travnja 2018.)

Slika 3: Smotra folklor na Ljetu valpovačko
 (Izvor: <http://www.gc-maestro.hr/?p=636>, preuzeto s Interneta 14. travnja 2018.)

6. Dvorac Prandau-Normann

Na mjestu današnjeg dvorca postojao je Valpovački veleposjed koji se prvi put spominje u 15. stoljeću. Tada je sagrađena utvrda kojeg je dao izgraditi mačvanski ban Ivan Morović. Utvrda se sastojala od dubokog opkopa napunjenog vodom, a opkop je vidljiv i danas. Naime, fascinantno je što je od utvrde u 15. stoljeću ostala kružna obrambena kula i dio obrambenih zidova širine oko dva metra u koje su urasla dvorišna krila - danas popularno nazvan most. Unutar obrambene kule postoje stepenice koje vode do trećeg kata, sam vrh kule danas djeluje kao vidikovac, a nekada je njegova funkcija bila vojna promatračnica. Ono što je bitno za spomenuti je reljef zmaja koji je uklesan na stropu prvog kata kule i to je jedini znak vladavine obitelji mačvanskog bana Ivana Morovića (prema Paušak 2009: 3).

Nakon velikaške obitelji Morović, valpovački veleposjed zauzima Bečka dvorska komora, a zatim Monarhija poklanja dvorac dvorskom savjetniku Petru II. Antonu barunu Hilleprandu von Prandau. Karlo IV. poklonio je barunu Petru 1721. godine posjed s 45 naselja koji se prostirao na 150 000 jutara zemljišta (prema Paušak 2012: 7). Nakon baruna Petra, posjed preuzima sin njegovog sina Ignjaca, Gustav. Obzirom da je Gustav imao tri kćeri, posjed se morao razdijeliti na tri dijela, a najstarija kći Marianne udaje se za Constantina, grofa Normanna i tako grofovi Normann nasljeđuju valpovačko vlastelinstvo. Nakon toga, sin Marianne, Rudolf grof Normann je osim naslijeđenog posjeda, otkupio i posjede tetke Alvine grofice Pejačević, sa sjedištem u Podgoraču. Trećinu imanja sa sjedištem u Donjem Miholjcu naslijedila je treća Gustavova kći Štefanija, te je tako zauvijek ostalo zasebno imanje odvojeno od valpovačkog veleposjeda (prema Paušak 2012: 7). Rudolf grof Normann zaslužan je za stvaranje Vatrogasnog društva, Hrvatske čitaonice, Glazbene škole, Hrvatskog pjevačkog društva te Hrvatskog sokola. Zadnji nasljednik dvorca bio je upravo Rudolf grof Normann koji je umro 1942. godine, te je pokopan u njihovoj kapelici sv. Roka u Valpovu, a od tada, nakon 225 godina, ne postoji nasljednik valpovačkog posjeda. Barokni dvorac Prandau-Normann danas se kategorizira kao jedan od tri najvrjednija dvorca u Hrvatskoj te zauzima površinu od čak 1700 četvornih metara. „Kompleks dvorca sastoji se od srednjovjekovne kule, bočnih baroknih krila naslonjenih na srednjovjekovne vanjske bedeme, dvorske kapele, unutrašnjeg dvorišta i kasnobarokno-klasicističke pročelne palače.“ (https://hr.wikipedia.org/wiki/Dvorac_Prandau-Normann_u_Valpovu)

6.1. Dvorac danas

Treba prihvatiti činjenicu da je ovaj dvorac, kao jedan od najstarijih i najvećih dvoraca u Hrvatskoj, iznimno vrijedna građevina i kao takva, treba se cijeliti i čuvati. Danas je u dvorcu smješteno nekoliko ustanova – onih za kulturne djelatnosti, glazbena škola, a nedavno se ponovno otvorio i Muzej Valpovštine. Dvorac je otvoren cijeli dan kako bi posjetitelji mogli vidjeti bogatu ostavštinu i ljepotu arhitekture.

Međutim, koliko je moguće u modernom vremenu očuvati nešto od davnina, kao što je to Dvorac Prandau-Normann? Nalazimo se u vremenima kada se sve manje cijeni ostavština i bogatstvo baštine. Zašto je nešto tako vrijedno, danas ipak manje vrijedno za građane, dok smo prije slovili kao grad ogromnog i očuvanog dvorca, ljepote kojoj se divimo? Ovdje se treba spomenuti problematika kulture i problematika same povijesti. Već smo spomenuli kako povijest živi isključivo od vidljivih materijala. Danas kroz muzeje, arhive, spomenike, knjige i ostale zapise možemo prenijeti sadašnjost u prošlost i tako oživjeti kulturu pamćenja. Ovdje se radi o dvorcu koji je zasigurno najvidljivija građevina u gradu Valpovu i kao takva sadrži bogatu prošlost. Dvorac je dio našeg identiteta. Kod kulture sjećanja važno je uvijek i iznova obnavljati ono što imenujemo baštinom, ostavštinom i dijelom identiteta. Ako bi prošlost uistinu postala samo prošlost, bez uplitanja u sadašnje vrijeme, zajednica bi gubila dio vrijednosti. Njegovanje prošlosti jedinstveno je za svaki grad te je važno upravo kroz sjećanje stvoriti zajednički identitet. Danas postoji i muzej unutar zidina dvorca. Nije li to jedan od najčešćih, ali i najboljih načina da se očuva prošlost i da se kroz spise, ostavštinu grofova i ostalih vrijednih stvari možemo identificirati? Neposjećen je, nažalost. Kroz razgovor s kustosicom saznajem da posjetitelji dolaze uglavnom u obliku organiziranih posjeta iz osnovne škole, najčešći su posjeti tijekom Ljeta valpovačkog. Kao građani, naša je dužnost znati više o dvorcu, vlastelinstvu, grofovima – no to nam danas, u doba globalizacije, modernizacije, nije prioritet. Politička vlast više nije toliko pristrana promjeni, a godine i godine neobnavljanja dvorcu čine štetu i tako smanjuju vrijednost. Mještani više ne osjećaju da je taj dio Valpova toliko važan koliko je nekada bio – taj proces pamćenja ima veze s političkim kontekstom.

Posljednje dvije godine unutar Dvorca Prandau-Normann održava se festival elektroničke glazbe koji traje tri dana. S druge strane, nije organizirano niti jedno predavanje o povijesti dvorca, ostavštini grofova, prvoj obrambenoj utvrdi, zadnjem grofu i njegovim postignućima/neuspjesima.

Slika 4: Ostavština obitelji Pradau-Normann u sklopu Muzeja Valpovštine
(Izvor: <http://tz.valpovo.hr/kultura/>, pristupljeno 10. svibnja 2018.)

Slika 5: Dvorac Prandau-Normann
(Izvor: <http://valpovstina.info/index.php/vremeplov/5598-dvorac-valpovo-bastina-prozeta-ne-kulturom>, pristupljeno 10. svibnja 2018.)

7. Ostali značajni objekti grada Valpova

7.1. Radna organizacija Đuro Salaj

Zahvaljujući povoljnim klimatskim i geografskim uvjetima te dobrim karakteristikama zemljišta, Valpovština je od davnina poznata kao poljoprivredno područje s dobrim proizvodnim mogućnostima, kako u ratarstvu, tako i u stočarstvu i povrtlarstvu. Prvi znaci poljoprivredne proizvodnje spominju se još 1721. godine, od osnivanja vlastelinskog posjeda. Od 1945. godine u Valpovštini se počinje razvijati organizirana društvena proizvodnja koja daje velike urode žitarica, industrijskog bilja i na taj način predstavlja osnovicu prehrambene industrije i budućeg razvitka cijele Valpovštine. Tada se nabavljala i upotrebljavala najmodernija tehnologija kako bi se stvorili idealni uvjeti za produktivnu proizvodnju. Radna organizacija „Đuro Salaj“ omogućavala je proizvodnju oko 6000 vagona stočne hrane godišnje, preradu 2000 vagona žitarica godišnje, proizvodnju 3000 tona kruha i drugih pekarskih proizvoda, uključujući i kolače te 3500 tona mesa i mesnih prerađevina godišnje (prema Uranjek 1979: 12).

U poljoprivredno-prehrambeno-prometnoj Radnoj organizaciji „Đuro Salaj“ Valpovo bilo je zaposleno 2216 radnika, od čega je 615 žena. Godine 1979. zabilježen je ukupan prihod od oko 2226 milijuna dinara te dohodak od 400 milijuna dinara. Radna organizacija „Đuro Salaj“ djelovala je u 18 osnovnih organizacija i 3 radne zajednice (prema Uranjek 1979: 19).

7.1.1. Ratarstvo Brođanci, Petrijevc i Valpovo

Osnovna djelatnosti Ratarstva Brođanci, Petrijevc i Valpovo, koji su djelovali zasebno, jest vođenje gospodarstava uz primjenu suvremenih učenja i tehnologije – proizvodnja industrijskog bilja, ratarskih i stočarskih proizvoda, uzgoj i eksploatacija plantaža, proizvodnja sjemenke robe, proizvodnja sortnog sjemena pšenice i ječma. Uz to, druga djelatnost bila je dorada ratarskih proizvoda te obavljanje mehaničarskih usluga i prijevoz robe i materijala. Zaposleno je bilo sveukupno 420 radnika.

7.1.2. Mlinovi

Mlinovi, smješteni u Valpovu, imali su dnevni kapacitet prerade žitarica od 10 vagona i 100 zaposlenih radnika. Osnovna djelatnost Mlina bila je proizvodnja mlinskih proizvoda – brašna, prekrupa za ljudsku i stočnu hranu te pripremanje pšeničnih i kukuruznih pahuljica.

7.1.3. Valpovka

Valpovka je bila tvornica stočne hrane, a kako je posao rastao, proširila je svoju djelatnost i na proizvodnju veterinarskih lijekova te otvara trgovinu za stočnu hranu, sitnu stoku, jednodnevne piliće i svježa jaja. U kompleksu je bilo zaposleno oko 180 radnika.

7.1.4. Sloboda

Sloboda je bila klaonica u Valpovu s oko 150 zaposlenih radnika i godišnjim kapacitetom od oko 4500 tona. Osnovna djelatnost klaonice Sloboda bila je prerada mesa, klanje stoke, proizvodnja svih vrsta mesnih preradevina te nabava i otkup svih vrsta stoke, repro materijala, nabava, skladištenje i prodaja proizvoda od mlijeka, mesa, ribe u konzervama, pekarskih proizvoda i gotovih jela.

7.1.5. Valko

Valko je bila tvornica kolača i kruha gdje je bilo zaposleno 140 radnika. Glavna djelatnost Valka bila je proizvodnja kolača, pekarskih proizvoda, keksa, štapića i sličnih proizvoda.

7.1.6. Silos

Osnovna djelatnost silosa sa 44 zaposlena radnika bila je dorada i skladištenje poljoprivrednih proizvoda te trgovina poljoprivrednim proizvodima.

7.1.7. Koplast

S 84 zaposlenika, glavna djelatnost ovog objekta bila je prerada plastičnih masa, proizvodnja predmeta od plastičnih masa te proizvodnja tehničke robe za poljoprivredu te ostalih alata korisnih za poljoprivredu.

7.1.8. Sloga i Robna kuća

Sloga je bila trgovina, odnosno, maloprodaja s oko 690 zaposlenih gdje su se svakodnevno prodavali proizvodi poput kruha, mlijeka, peciva, povrća, voća, mesa, ribe, alkohola, tekstila, tehničke robe, građevnog materijala, keramike, boja, uredskih materijala, duhana i još puno toga. Robna kuća djelovala je kao maloprodaja u Bizovcu s oko 80 zaposlenih. Jednako kao i Sloga, prodavali su se prehrambeni proizvodi te proizvodi za dom, posao, poljoprivredu i tako dalje.

7.1.9. Maloprodaja Valpovo

Maloprodaja Valpovo je, uz Valpovku, prodavala stočnu hranu, dodatke stočnoj hrani, jednostevne piliće i puriće, sjemenja, sredstva za zaštitu bilja i osnovne sadne materijale. Bilo je zaposleno oko 80 radnika (prema Uranjek 1979: 19-26).

Danas se na mjestu radne organizacije nalazi PPK Valpovo d.o.o iliti poljoprivredno prehrambeni koncern s nekoliko trgovina u Valpovštini pod nazivom Trgovina stočne hrane Valpovka. Sve ostale organizacije poput tvornice kolača, maloprodaje i klaonice su zatvorene. Unutar prostora bivše radne organizacije Đuro Salaj sada je Silos, koji služi za skladištenje žitarica i uljane repice, TSH Valpovka te Mlin, pogon za proizvodnju brašna.

7.2. Zašto radna organizacija „Đuro Salaj“?

Obzirom da sam obradila cijelu radnu organizaciju pod nazivom „Đuro Salaj“, vrijedno je opravdati zašto je upravo po njemu valpovačka radna organizacija dobila ime. Naime, Đuro Salaj bio je Valpovčanin, jedan od rijetkih koji se zalagao za radničku klasu do same smrti. Po pričama mnogih ljudi, bio je vrijedan, nepokolebljiv te vjeran idealima kojima se posvetio, a to je upravo ta vjernost radničkoj klasi. Kao takvog, Valpovčani ga danas smatraju rijetkom ličnosti radničkog pokreta. Đuro Salaj se više od 50 godina nalazio u redovima radničke klase koja se borila za rušenje starog društva i izgradnju novih odnosa. Djelovao je kako u Jugoslaviji, tako i u Austriji, Švicarskoj te Njemačkoj. Bio je jedan od organizatora Komunističke partije Jugoslavije i klasnih sindikata, rukovodilac Partije i Saveza sindikata u slobodnoj socijalističkoj domovini te član Izvršnog komiteta Centralnog komiteta SKJ (prema Općinsko vijeće SSH Valpovo 1987: 5).

Revolucionar Đuro Salaj tijekom svog života vrlo je skromno živio, a sav svoj trud i rad prenio je u borbu za radnike – okupljao je ljude, jačao svijest o ulozi i važnosti radničke klase te ono najvažnije, širio istinu. Komunisti su ga osobito cijenili jer je uvijek bio uz Partiju i radničku klasu te sve ideale vjerno tumačio. Najveća nagrada Đuri Salaj je radna organizacija Đuro Salaj, a uz to su podignute i njegove statue u Valpovu na čak dva mjesta – unutar Kombinata te ispred tadašnje banke, u Vinkovcima. Njegovo ime je ujedno i ime osnovne škole u Valpovu, kulturno-umjetničkog društva, te spomen doma u Slavonskom Brodu.

Svaka zajednica ima određen mentalitet po kojem se sami mjere. Pravi primjer za Valpovštinu upravo je Đuro Salaj koji je svojim radom i upornošću te razumijevanjem za radničku klasu uvelike doprinio da se Valpovo razvije, odnosno da se radnička klasa napokon izdigne od trenutnog stanja. Radna organizacija „Đuro Salaj“, u kojoj je bilo zaposleno više od 2000 radnika i radnica, najbolji je pokazatelj zašto je organizacija dobila ime po našem revolucionaru.

*Slika 6: Bista Đure Salaja u Valpovu
(Fotografija preuzeta iz knjige Đuro Salaj - zavičajna zbirka valpovštne, spomen doba revolucionara)*

Slika 7: Prikaz Vukovarskih novina koje pišu o Đuri Salaju
(Fotografija preuzeta iz knjige Đuro Salaj - zavičajna zbirka valpovštine, spomen doba revolucionara)

7.3. Važnost radne organizacije za Valpovo

Tadašnja radna organizacija u Valpovu pokrenula je izuzetni razvitak kakav taj grad i okolica nisu do tada imali prilike vidjeti. Radi se o poljoprivredi i gospodarstvu koji su u raznim gradovima bili glavni izvori zarade i preuređenja urbanog područja. Tadašnje jačanje gospodarske moći odrazilo se upravo na uređenje naselja, ceste, prosvjetu, kulturu, sport i porast stanovništva. Pričamo li o povijesti Valpova, moramo imati na umu kako je riječ o razvijenoj i uspješnoj prošlosti. Sam spomen Valpova ili Đure Salaja, odmah nas navodi na misao o silosu i cijelom koncernu koji je postao zaštitni znak Valpovštine. Stvorili smo ime i reputaciju na temelju kvalitete te napornog rada više od 2000 radnika, ali i novih, naprednih tehnologija u koje su oduvijek ulagali oni koji su htjeli da jednog dana Radna organizacija „Đuro Salaj“ ima svoje mjesto u prodajnom prostoru, poljoprivredi i gospodarstvu. Takva velika povijest Valpovu je dala poseban značaj i identitet. Ako pitate starije ljude iz tog kraja gdje su radili nekada, s ponosom će vam odgovoriti: „U Đuri Salaju.“

Iako se situacija od 1945. godine uvelike promijenila, ljudi se uvijek radije prisjećaju prošlih vremena i nikako ne smatraju istim ovo što sad nalazimo u gradu i što smo nekada imali. Tada je svega bilo u izobilju i pod jednim velikim imenom, a danas rascjepkano i poluprazno. I iako sam silos nije napušten, nestala je većina stvari kojih se ljudi danas s ponosom prisjećaju – tvornica kolača i kruha, klaonica, trgovine bogate proizvodima, itd. Naš je identitet jednim dijelom izgrađen i usavršen upravo putem radne organizacije Đure Salaja i radnih objekata koje smo imali i kojima smo se ponosili u to vrijeme, a i sada – u sjećanju.

*Slika 8: Radna organizacija "Đuro Salaj"
(Fotografije preuzete iz knjige Godine rada)*

Slika 9: Silos u "Đuro Salaj"

(Izvor: <http://drava31.wixsite.com/odjeciproslosti/single-post/2017/02/27/SLAVONSKI-KAMPANILIZAM-Beli%C5%A1%C4%87e-i-Valpovo-svi-na%C5%A1i-animoziteti> , preuzeto 15. svibnja 2018.)

8. Valpovačko Kino

U ovom kulturno-povijesnom presjeku grada Valpova nikako ne smijemo zaboraviti na kino. Ova ustanova podizala je kulturu Valpova na novu razinu, a građanima se otvorio niz prilika za gledanje filmova, sudjelovanja u filmskoj umjetnosti i tako je kino postalo glavna razonoda kulturnog čovjeka te zauzimaio važno mjesto u životu građana.

Prva kino-dvorana otvorena je 5. siječnja 1925. godine, a sve je polako započelo kada je gospodin Stjepan Borić u suradnji s DVD-om otvorio kino u Vatrogasnom spremištu nazvano „Valpovačko kino“. Prvi je film gledalo čak 1130 posjetitelja. Pred kraj 1926. godine kino se premješta u zgradu na trgu Kralja Tomislava. Tadašnja kino-dvorana imala je 105 sjedećih mjesta, a cijene su se kretale od 5 pa do 10 dinara, što je tada bilo puno novca pa se to odrazilo i na posjete kinu te je 1937. godine kino bilo trenutno zatvoreno. Pred kraj Drugog svjetskog rata, 1945. godine, kino se ponovno otvara na istom mjestu, dok je ime promijenjeno iz „Tomislav“ u „Partizan“, pod vodstvom tadašnjeg profesora Mirka Cvenića. Međutim, posjeti su i dalje bili slabiji te se vlasništvo kina opet mijenja, pa je 1952. postalo privredno poduzeće. Nakon toga kino se doraduje i proširuje kako bi se povećao broj mjesta. Kino je imalo teška vremena i uglavnom je bilo neposjećeno, kako zbog cijene, tako zbog manjka dodatnih sadržaja (prema Varga 1996: 63-65). U razdoblju od 1968. do 1975. godine dolazi do popularnosti televizije pa su se građani opredijelili na udobnost vlastitog doma. No, kako je Kinu Partizan išlo loše, a nisu htjeli zatvoriti kulturni objekt, u pomoć je priskočio kombinat „Đuro Salaj“ Valpovo te su zajedničkim snagama organizirali besplatne predstave za njihove radnike i članove obitelji četiri puta mjesečno, a u kinu su otvoreni i kafić, slastičarna i cvjećarnica. Jedino su tako mogli podići posjećenost i u tome su uspjeli. Započelo je ponovno renoviranje kino-prostora, a u radove su sredstva uvelike uložili kombinat, PBZ Valpovo, Sloga te općina Valpovo. Samim time dolazi do potrebe zapošljavanja novih ljudi za određene objekte unutar kina. Od tada, 1979. godine, kino bilježi veliki broj posjetitelja, kako zbog smanjenih cijena karata, tako zbog ljepote unutarnjeg prostora (prema Varga 1996: 67). Kino opet mijenja ime iz Partizan u Tomislav 1990. godine, a jedini zaposlenik bio je Franjo Varga iz razloga što je u to vrijeme ponovno zavladao kriza zbog pojave piratskih sadržaja i video-rekordera. Nakon Domovinskog rata, kino počinje s redovnim radom uz Franju Vargu, sina Gorana te prijatelja Vjekoslava Vicića i Slavka Jovinca. Kino je funkcioniralo sve do 2005. godine, kada kreće rušenje objekta do temelja i

planiranje izgradnje Centra kulture „Tomislav“, koji je kasnije preimenovan u „Katančić“, a sve kako bi dostojanstveno odali počast našem povijesnom velikanu.

8.1. Funkcioniranje Centra kulture danas

Centar kulture, od kada je službeno otvoren 27. listopada 2011. godine, funkcionira sasvim solidno. U prostoru Centra nalazi se veliki kafić na prvom katu dok je na drugom katu smještena kino-dvorana koja je otvorena petkom i subotom u večernjim satima i u kojoj se odvijaju projekcije uglavnom novijih filmova. Osim kafića i kino-dvorane, ondje se nalazi i šahovski klub, a jedan dio Centra posvećen je kulturno-povijesnoj ostavštini – nošnjama, knjigama itd. Stariji ljudi će vjerojatno primjetiti kako je život u starom kinu bio puno bolji i življi jer se tada sasvim drugačije živjelo. Kako bi Centar kulture uistinu bio centar kulture, a ne kafić i kino, važno je održavati cikluse predavanja vezane upravo za povijest grada, što, moramo priznati, do sada nije bila namjena ovoga prostora.

Slika 10: Na gornjoj fotografiji je Centar kulture Katančić, na donjoj bivše Kino Tomislav (Izvor: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Kulturni_centar-Valpovo.JPG, pristupljeno 15. svibnja 2018., druga fotografija preuzeta iz Valpovačkog godišnjaka 1996.)

9. Povijesne osobe Valpovštine

9.1. Matija Petar Katančić

Matija Petar Katančić poznati je hrvatski književnik, latinist, sveučilišni profesor te knjižnički kustos. Rođen je u Valpovu, 1750. godine. U svojoj je biografiji napisao: „Mene je dakle rodilo poštovano Valpovo, star i prijatan grad naše Panonije. Želim da slavan ostane kroz tisuću godina.“ (Čuržik, godina nepoznata: 98).

Katančić je u Osijeku 1773. godine završio filozofiju i teologiju, a zatim je nastavio studij poetike i estetike u Budimu. Postaje profesor u gimnaziji u Osijeku, a kasnije i u Zagrebu. U književnosti je bio predstavnik kasnog pseudoklasičnog pjesništva, prevoditelj je prvog cjelovito tiskanog Svetog pisma na hrvatski jezik, a njegova zbirka pjesama Jesenski plodovi vrlo je popularna i cijenjena. Umro je 1825. godine u Budimu, a u Valpovu mu je, u čast njegova djelovanja, spomenik podignuo barun Gustav Prandau 1873. godine (prema Čuržik, godina nepoznata: 99).

Matija Petar Katančić osoba je kojom se grad Valpovo ponosi. Spomenik je prvi puta postavljen na lokaciji iza dvorca sa željeznom ogradom, a kasnije je premješten ispred dvorca u perivoju. Radi se o bisti, zapravo, koja se sastoji od Katančićevog poprsja izrađenog od mjedi i postolja od granitnog kamena. Uz to, bista sadrži i dekorativno obrađenu bazu, a na samom liku se zamjećuje i njegova franjevačka odjeća, kapuca i oplećak. Na bisti je uklesan tekst na hrvatskom i latinskom jeziku koji je sastavio velečasni Kajo Agjić. Tekst je napisan u spomen Katančiću , a u njemu je spomenut i barun Gustav koji je zaslužan za bistu.

Slika 11: Bista M.P. Katančića ispred dvorca Prandau-Normann
(Izvor: https://hr.wikipedia.org/wiki/Matija_Petar_Katan%C4%8Di%C4%87, pristupljeno 15. svibnja 2018.)

9.2. Zakašnjela percepcija Katančićeve važnosti

Tek je 1971. godine, nakon 98 godina, Katančić dobio svoje mjesto ispred dvorca unutar perivoja, kojim prolazi velik broj ljudi. Osim toga, Valpovo je odalo poštovanje Katančiću nazivajući njegovim imenom školu i ulicu. No, puno se govorilo o tome je li dovoljno samo određeni prostor nazivati njegovim imenom. Veliki broj kulturnih aktivista u Valpovu nezadovoljni su samo jednim spomenikom. Smatraju kako bi ih trebalo postojati više, a o kulturi Valpovčana govori upravo barunovo podizanje spomenika, koji prvotno nije Valpovčanin, već se samo osjećao takvim. Uvelike je poštovao Katančića, njegov rad i djelovanje i zato je velika šteta što i građani Valpova ne misle tako. S druge strane, 2012. godine, huligani su ukrali bistu Katančića, što opet, puno govori o poštovanju. Spomenik je neprocjenjiv, blago je kulturne baštine, podignuto prije više od 140 godina. Takvo blago, bez obzira na okolnosti, treba čuvati, poštovati i dičiti se njime. No, počiniteljima ovog zlodjela taj veliki književnik ne znači ništa i vjerojatno ne shvaćaju kolika je vrijednost takvog povijesno-kulturnog objekta. Bista se tražila više od dvije godine, kada je napokon pronađena. Takav slučaj nije jedini slučaj vandalizma nad kulturnim vrijednostima u Valpovu, a ovakav velikan zasigurno zaslužuje biti pamćen od strane ne samo Valpovčana, nego i cijele Hrvatske.

10. Sakralna baština

10.1. Kapelica svetog Roka

Na mjestu Zeleni brijeg u Valpovu – kako su od milja nazivali zeleno uzvišenje u gradu, stoji kapelica svetog Roka koju je dao izgraditi barun i valpovački vlastelin Josip Ignac Hilleprand od Prandaua 1796. godine kao zavjet protiv kuge. Od 1860. godine, izvorno barokna kapelica, mijenja svoj izgled na inicijativu grofa Gustava i postaje grobnica valpovačke vlastelinske obitelji. Iako stranog podrijetla, obitelj Prandau-Normann osjećala se našom zbog velikog truda i ulaganja u Valpovo te je zbog toga bila odlučna pokopati se na našem tlu. Unutar kripta u kapelici pokopano je čak dvadeset članova valpovačkih vlastelinskih obitelji(<https://triprabbits.com/hr/kapela-sv-roka-valpovo-hrvatska-znamenitosti-atrakcije/>).

Kapelica je prikaz jednostavnog tipa crkve manjih dimenzija s prigradenom kriptom u kojoj su se pokopali umrli. Prostor se dijeli na tri dijela – glavni unutrašnji prostor s lađom i

svetištem, kriptom, gdje se u zidinama nalaze lijesovi valpovačkih vlastelina te dio zemljišta zasađen zelenilom i ukrasnom ogradom gdje se nalaze zasebni nadgrobni spomenici. Prostor oko kapelice od samog je početka bio uređivan i okružen zelenilom i cvijećem, posebice nakon što je postao obiteljska grobnica. Kapelica je zatvorena željeznom ogradom, a taj događaj tekstom na spomen-ploči osvjedočio grof Rudolf Normann stariji 1926. godine. Vanjski je prostor uvijek bio pomno obrađivan i uređivan – ondje su se nalazile razne vrste cvijeća, grmova i manje drveće. Izvan kapelice i grobnice nalaze se još dva groba gdje leže pokojnici Karl grof Normann Ehernefelški i barunica Ivana Flora pl. Radivojević. Razlog zašto su njihovi grobovi vani jest to što je grof Karl poginuo u dvoboju, pa iz tog razloga nisu htjeli da bude pokopan s ostalima, a razlog zašto barunica Ivana nije pokopana s ostalima do danas nije poznat. Nekoliko se godina čak i nagađalo čiji je to grob jer je netko skinuo željeznu ploču s natpisom i to nažalost nije jedini put kada je vandalizam u Valpovu uzeo danak. Na taj se način otuđila vlastita kulturno-povijesna baština, a sam vandalizam nad imovinom Prandau-Normann traje još od 2. svjetskog rata, odnosno smrti zadnjeg grofa, Rudolfa (prema Stanić 1998: 114-117).

Nakon 1945. kapelica je prepuštena sama sebi, prepuštena propadanju i osuđena na uništavanje i pustoš. Poslije Drugog svjetskog rata kapelica sv. Roka nema nikakvu funkciju i zatvorena je sve do 1968. godine kada se za nju zauzelo Društvo prijatelja starina iz Valpova. No ono za što se zauzelo Društvo bilo je samo promjena napuštenog objekta u izložbeni prostor, ali ne i zalaganje za obnovu već ruševne kapelice, koja je svakim danom sve više postajala trošna. Godine 2005. kreće veliki projekt obnove i rekonstrukcije „iniciran od strane njemačke narododnosne zajednice, zemaljske udruge podunavskih švaba u Hrvatskoj sa sjedištem u Osijeku.“ (<https://www.youtube.com/watch?v=IHsoTqyUVEY>) Radovi su bili gotovi 2008. godine kada je kapelici vraćen stari sjaj i ona prvotna ljepota koju se čuvalo u grofovsko doba. U to je vrijeme osnovan i prvi memorijalni centar podunavskih Švaba u Hrvatskoj u spomen na pripadnike njemačke i austrijske manjine koji su stradali nakon 2. svjetskog rata u logorima. Jedan od takvih imali smo i u Valpovu gdje je život izgubilo njih 1500. Danas kapelica sv. Roka djeluje kao memorijalni centar s namjenom muzeja unutar kojeg se mogu vidjeti dokumentacije, imena stradalih te ostale povijesne ostavštine. Kapelica se otvara javnosti svake godine na dan svetog Roka kada se održava misa zadušnica za sve stradale u logoru.

10.1.1. Značenje Kapelice za grad Valpovo

Poznato je kako Hrvati, pa tako i Valpovčani određene svece i praznike obilježavaju godinama na tradicionalan način. Tako se u Valpovu svake godine na dan sv. Roka u kapelici služi misa zadužnicu za sve stradale u logoru. Navedeno nije samo empatija prema obiteljima poginulih, nestalih i mučenih, nego i dio narodne kulture koja se održava godinama te jedan od običaja koji dinamizira život u Valpovštini. Takav način obilježavanja određenog dana tvori interakciju između zajednice koja se identificira upravo putem proslava, misa, ceremonija i ostalog. Osim toga, nije samo dan sv. Roka način na koji je moguće podići zajedničku kulturu na novu razinu, nego je to i povijesno građenje kapelice, sam njen proces obnove, razlog zašto je upravo na Zelenom brijegu. Bitno je za napomenuti kako su upravo baruni i grofovi zaslužni za ovaj dio arhitekture bez koje bi Valpovo bilo siromašno kulturnom baštinom. Takvo bogatstvo ostavlja nam na raspolaganje čitavu povijest koju možemo saznati na jednom mjestu, a kroz kulturu sjećanja boraviti u prošlosti kroz dan kada se to obilježava.

Slika 12: Kapelica sv. Roka izvana i u grobnici
(Izvor: <http://tz.valpovo.hr/crkve-i-kapele/>, pristupljeno 15. svibnja 2018.)

10.2. Crkva Blažene Djevice Marije

Iako se službeno piše da je crkva kakvu danas poznajemo u Valpovu, župna crkva Bezgrešnog začeca Blažene Djevice Marije, izgrađena 1737. godine, Peti papin protokol svjedoči kako je župa postojala još u 1332. godini. Nakon raznih ratova, zaslugom Bartula Kašića, papinog izaslanika, crkva je vraćena kršćanima. Tako je župa u Valpovu, obnovljena 1688. godine i bila posvećena sv. Ivanu Krstitelju, izgrađena od drveta. Nakon toga crkvu vode franjevci, a darežljivošću gospodara baruna Gustava Prandau župa je podignuta 1737. godine od čvrstog materijala, visoka 42 metra (prema https://www.zupa-valpovo.com/dokumenti/Valpovo-povijest_DM.pdf). Crkva je iste godine posvećena i blagoslovljena u čast BDM te opremljena s četiri ukrašena oltara koja su vrijedna divljenja. Inače, dolaskom grofova Prandau 1721. godine, Valpovo bilježi intezivan život katoličkih vjernika. Nakon nekog vremena i toranj je bio obnovljen te ukrašen satom dok su ostala obnavljanja bila manja.

Unutar crkve se nalazi nekoliko znamenitosti: mramorna krstionica, reljef Svetog Duga kiparice Alojzije Ulman, Božji grob, sakristija te kipovi Srce Isusovo, Kraljice Sv. Krunice, Sv. Roka, Sv. Terezije od djeteta Isusa, Sv. Petra, apostola i Sv. Alojzije. Izvan crkve u niši crkvenog zida nalazi se i barokni kip Sv. Ivana Nepomuka. Unutar crkve nalaze se i predivne crkvene orgulje iz 1805. godine, čiji je graditelj Johan Kasper Fischer (prema Čuržik 1995: 39). I danas se orgulje održavaju i vrlo su kvalitetna zvuka, a prepoznaju se kao jedan od najznačajnijih glazbenih spomenika u valpovačkoj regiji.

Slika 13: Crkva BDM

(Izvor: <https://www.glas-koncila.hr/zupa-bezgrjesnoga-zaceca-bdm-valpovu-zaboravljena-slavonska-utvrda/>, pristupljeno 15. svibnja 2018.)

10.3. Kalvarija i kapelica na groblju

Unutar valpovačkog groblja, nalazi se gotovo nezamjećena, ali jako vrijedna znamenitost – kalvarija ili križni put. Smještena je uz glavnu stazu koja vodi do ulaza u groblje do kapelice. Valpovačku kalvariju čini četrnaest postaja sagrađenih u obliku dekorativnog stupa na čijem je vrhu mali križ. Unutar postaja, odnosno, stupova, smještene su slike izrađene različitim tehnikama koje prikazuju križni put, a upravo je valpovački križni put jedinstven primjer u Slavoniji jer se u postajama nalaze kolorizirani reljefi (prema Španiček 1997: 57). Običaj je da se svake godine u spomen Kristovih muka ide u procesiju od jedne do druge postaje uz molitvu. Prema usmenoj predaji, kalvariju je dala izraditi Ema Rudl, djevojka iz Valpova koja je htjela ostaviti uspomenu gradu Valpovu. Pretpostavlja se kako je podatak točan obzirom da u župnoj crkvi ne postoje zapisi o podizanju križnog puta. Kalvarija je izrađena za vrijeme I. Svjetskog rata.

Nakon postaja slijedi i kapelica čije je vrijeme gradnje nepoznato. Kapelica izvana sadrži križ s Isusom i Marijom, a na ulazu u kapelicu stoji željezna ploča s likom uskrsnuća Isusa Krista. Na oltaru se nalazi platno Mojsija, a uz njega se i slike sv. Terezije, Skidanje s križa, sv. Josipa s Isusom, Isusa s kruhom i vinom, sv. Antuna Padovanskog, Srca Isusova i pet slika Majke Božje.

Slika 14: Križni put i kapelica na valpovačkom groblju

(Izvor: <http://valpovstina.info/index.php/vremeplov/valpovacka-bastina/725-krizni-put-na-valpovackom-groblju>, pristupljeno 16. svibnja 2018.)

10.4. Ostali spomenici kulture

Postoje još dva sakralna spomenika kulture unutar grada Valpova i zato ih je vrijedno spomenuti kao dio kulturne baštine.

Prvo ću spomenuti neogotički kip Blažene Djevice Marije s Isusom iz 1900. godine, koji danas stoji na mjestu ispred nekadašnjeg kina Tomislav, današnjeg Centra kulture. Drugi i zadnji sakralni spomenik je kip sv. Florijana koji se povezuje s velikim požarom na salašu 1893. godine, a postavljen je u Gajevoj ulici iz razloga što se požar zaustavio upravo tamo gdje se sada nalazi kip.

Slika 15: Kip BDM s Isusom ispred Centra kulture
(Izvor: <http://mapio.net/pic/p-73649452/>, pristupljeno 16. svibnja 2018.)

10.5. Značenje sakralne baštine danas

Sakralna baština oduvijek je, ne samo u Valpovu, već u čitavoj Hrvatskoj bila vrijedna i očuvana. Kako smo uglavnom kršćanski narod, tu spoznajemo utjehu, molimo se i okupljamo. Nije tajna da je sva sakralna baština u Valpovu prije bila cijenjenija, a i ako sagledamo te objekte isključivo kao dio naše baštine, opet dolazim do zaključka kako im nije pridana dovoljna vrijednost. Malo ljudi zna koliko je zapravo vrijedan križni put koji je postavljen unutar groblja i malo ga tko zapravo primjećuje. Samo saznanje da je jedna Valpovčanka dala dići križni put u spomen puno govori o ljubavi prema gradu. Ovo je uistinu jedinstveni prikaz sakralne kulture i dio Valpova koji se ne bi trebao lako zanemariti - jedan od cjelokupnog broja kulturnih znamenitosti koji je vrijedan čuvanja i spomena koji ne bi smio prolaziti neopaženo. Župa BDM nije toliko zapostavljena jer se nalazi u centru gdje prolazi velik broj ljudi, a uz to je dovoljno velika da ju se primjeti. Ostali kipovi su postavljeni na različitim mjestima u Valpovu, no zbog manje veličine ni oni se ne cijene dovoljno, iako svaki za sebe priča dio povijesti.

11. Kulturna politika

„Kulturna politika odnosi se na institucionalne potpore koje usmjeravaju s jedne strane estetsku kreativnost, a s druge strane sveukupni način života.“ (<http://www.culturenet.hr/default.aspx?ID=19>). Kulturna je politika, dakle politika prema umjetnosti i kulturi. Kultura predstavlja ne samo utjelovljenje društvenosti neke zajednice, već temeljem i dokazom njenog stvaralaštva predstavlja princip kulturnog održavanja. Ona temeljno određuje značenja društvene prakse neke grupe koji imaju moć definirati ta značenja – ona se bavi identitetom, jer kultura ima ulogu u stvaranju našeg osjećaja prema sebi (prema Prošev-Oliver 2013: 50).

Ona se sastoji od sljedećih područja: kulturno nasljeđe i tradicija, kulturno stvaralaštvo te kulturni život, razvoj i suradnja:

1. Kulturno nasljeđe i tradicija

Nasljeđe i tradicija osnove su kulturnog pamćenja. Unutar tog područja povezuje se kulturna prošlost i sadašnjost, a najvažnija je stavka toga čuvanje i zaštita kulturnog nasljeđa i tradicije.

Kulturna politika je nezaobilazni činitelj ovog procesa i njena je uloga pospješiti suradnju, a ne uništavati ju.

2. Kulturno stvaralaštvo

Kulturno je stvaralaštvo drugo područje kojim se bavi kulturna politika te je u bliskoj vezi s prvim područjem – kulturnim nasljeđem i tradicijom. Kulturna politika ovo područje najviše određuje kroz aspekt umjetničkog stvaralaštva, što može biti književnost, glazba, ples, kazalište, itd.

3. Kulturni život, razvoj i suradnja

Pod ovo područje podrazumijeva se: kulturno obrazovanje, rasprostranjenost kulturnih dobara te kulturna potrošnja i promocija. Prva dva područja izravno se dodiruju s ovim posljednjim područjem te na taj način pojedina kultura dobiva svoj vidljivi i živi oblik (prema Dragojević 2006: 94-99).

Osim toga, kulturna politika usmjerena je na kulturnu infrastrukturu te postoji nekoliko subjekata kulturne politike:

1. Kulturne ustanove

Ustanova je organizirana društvena struktura koja za cilj ima provođenje nekih kulturnih ciljeva. Subjekti mogu biti ministarstava, savjeti, zavodi, instituti, komisije, kazališta, muzeji, galerije, itd. Kulturne ustanove tako predstavljaju najvažniji subjekt kulturnog odlučivanja i planiranja putem financijskih sredstava i potpora.

2. Kulturne grupe

Kulturne grupe djeluju ispod kulturnih ustanova, a ono što im daje vrijednost jesu pojedini koncepti za koje se zalažu ili promiču te obujam kulturnih akcija koje zastupaju i štite. Tako se kulturne grupe dijele na formalne, neformalne i hipostazirane. Formalne djeluju unutar eksplicitnog programa i ciljeva rada te imaju jasnu uklopljenost unutar kulture – visok utjecaj na kulturni život pa tako i na politiku. Prepoznamo ih po nazivima društava i udruženja. Zatim su tu neformalne grupe koje su poznate po kratkotrajnosti te ubrzanom padu interesa za kulturna zbivanja. One djeluju kao subkulture, protu-kulture, odnosno, alternativne grupe. Treća vrsta kulturnih grupa jest hipostazirana grupa. To je vrsta grupe koja se temelji na moći projekcije te je na taj način ona rezultat iskazane sposobnosti pojedine kulturne politike. Nastaju kao rezultat sposobnosti i želje pojedine kulturne politike za prepoznavanjem

potencijalnih kulturnih grupa koje nisu jasno definirane, a mogle bi imati značajnu ulogu u budućnosti (prema Dragojević 2006: 101).

3. Pojedinaac

Zadnji subjekt kulturne politike je pojedinac. On zbog toga dobiva svoje određenje unutar pojmova „pojedinaac-institucija“, „talentirani pojedinac“ itd. Svaki od tih pojmova ostvaruje dio kulturne politike na način: da ostvaruje brigu za stvorene kulturne vrijednosti kojih je nosilac kulturni stvaralac čije se djelo već za života smatra nasljeđem, da osvještava pojedincima stvorene kulturne vrijednosti te ih potiče na pažnju budućeg kulturnog razvoja (prema Dragojević 2006: 104).

11.1. Karakteristike kulturne politike grada Valpova

Kulturna politika grada Valpova djeluje na lokalnoj razini. Kao takva, za sposobnost ima podržavanje lokalnog kulturnog stvaralaštva unutar tradicionalnih formi, pa tako i podržavanja novih kulturnih formi. Osim toga, kulturna politika na lokalnoj razini ima sposobnost lokalnog samooorganiziranja i samofinanciranja kulturnih djelatnosti, integriranja kulturnih djelatnosti te prezentiranja lokalnog kulturnog stvaralaštva i baštine na svim razinama – regionalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj.

Grad Valpovo poznat je po svojoj kulturnoj baštini – prvenstveno po velikom dvorcu zatim i kapelici koja je, uz dvorac, ostavština grofova i baruna Prandau-Normann, a onda i po događaju kao što je Ljeto valpovačko te osobama poput Đure Salaja i Matije Petra Katančića. Svi ti povijesni likovi, arhitektura, umjetnička stvaralaštva osoba i ostavština postavili su grad Valpovo na novu razinu – novu kulturnu razinu. Kako se kulturna politika bavi upravo takvim pojavama, posao joj je njegovati, jednako kao i zajednica, identitet na lokalnoj razini. Ustanove koje su zadužene pružati potporu kulturnom nasljeđu i tradiciji zadužene su, u isto vrijeme, slušati stanovnike. Kada kažem „slušati stanovnike“, mislim na raznorazne obnove starih, već trošnih kulturnih objekata, koji stoljećima služe kao mjesta identiteta grada Valpova. Uzmimo za primjer kapelicu svetog Roka. Kapelica je, od dana kada je izgrađena u davnom 18. stoljeću, ostavljena da se do kraja istroši, iako smo svi mi vapili za njenom obnovom. Željeli smo pokrenuti vlast, odnosno, kulturnu politiku, da djeluje i preokrene cijelu situaciju. Kapelica je prvi puta obnovljena tek 2005. godine, što zapravo puno govori o problemu kulturne politike ovog kraja. Osim toga, postoji i hotel, također u ostavštini baruna i

grofova Prandau-Normann, prije poznat kao hotel Fortuna¹, koji također prikazuje ruševno stanje objekta. Tek nakon što je nekoliko cigli i crijepova palo izravno na cestu i stazu kojom svakodnevno prolaze djeca, kulturna politika odlučila je nešto napraviti – samo zamaskirati situaciju. Stručna i kulturna javnost obvezna je promišljati i tražiti najbolja rješenja kada je riječ o prastarom dvorcu u Valpovu. Dvorac ima ne samo lokalnu, već i nacionalnu razinu, pa će to ujedno biti i dokaz razine vođenja kulturne politike.

S druge strane, postoji i uspješno djelovanje kulturne politike, a ono se očitava u manifestaciji Ljeto valpovačko te otvaranju kulturno-obrazovnih ustanova unutar dvorca kao što su muzej, glazbena škola, itd. Financijska potpora danas je od presudne važnosti za postizanje stabilnosti kulturnog sistema i razvoja i bez obzira na političku vlast i ostale aspekte, kulturna dobra gradova uvijek se moraju čuvati i nikada se ne smije dopustiti da izbljede. Čini se kako su se kulturna dobra nekada puno više poštovala i branila, što je velika šteta za buduće generacije.

12. Značaj ukupnih kulturnih dobara nekada i danas

Valpovo danas obiluje prirodom i prirodnim ljepotama. Osim toga, Valpovštinu krase i barokni dvorac i okoliš oko njega koji traje već šest stoljeća, a upravo ta ljepota baštine je ono čime se grad Valpovo može pohvaliti. Ostavština prošlih generacija, koja je ostavljena društvu na raspolaganje, trebala bi se brižno čuvati i u sadašnjosti. Sakralna baština također upotpunjuje pozitivni izgled Valpova, a bogata povijest čini jednu veliku zajednicu i povezanost. Ono što se nekada više cijenilo jest upravo ta bogata povijest – nije samo riječ o kulturnim dobrima, već i o povijesti Valpova. Međutim, različiti vrijednosni sustavi u generacijama onemogućuju prepoznavanje kulturnih dobara kao naslijeđa vrijedna čuvanja. Naravno, cilj kulture nije prisiliti zajednicu da uče o svojoj prošlosti, ali je cilj promicati i očuvati tu prošlost. Čini se kako je globalizacija danas učinila štetu malim sredinama koja su godinama vrednovala svoju baštinu. Nalazimo se u novom svijetu, s novim generacijama koje su bitno drugačije od prošlih, a koje su, na primjer, doživjele doba Radne organizacije Đuro Salaj, ili doživjele trošnu kapelicu prije njene obnove, ili nisu bili prisutni i rođeni u vrijeme kada se Ljeto valpovačko održavalo na najbolji mogući način. Zapravo, kulturna dobra danas znače jednako kao i od dana kada su ostavljene u vlasništvu naše zajednice. No, stvar je

¹Hotel Fortuna ostavština je grofa Prandau-Normanna, korištena kao čitaonica, a kasnije korištena za razne zabave, vjenčanja i društveni život ljudi Valpova. Danas je to tek obična, prazna zgrada koja nema svoju pravu funkciju te stoji za prodaju za 4 000 000 kuna.

upravo u zajednici, društvu. Ono više ne cijeni povijest kojom smo obasuti, niti prate datume i događanja. Događa se novi društveni okvir važnosti, gdje se više pozornosti pridaje zaboravu nego pamćenju. Istinita je rečenica Jana Assmanna: „prošlost nastaje tek kad se uspostavi odnos prema njoj“ (Assman 2005: 13), i na tom načinu počiva kultura sjećanja. Bez toga, pojedinac u društvu prekida sentimentalnu povezanost s prostorom, ali i vremenom. Taj prostor pustio je korijene još davnih dana, prostor u kojem se ljudska kultura nastanila, a nove generacije počele su brisati tragove te kulture. Teško je priznati kako se kulturno pamćenje sve više iskorjenjuje i to nije samo naš problem, već problem na nacionalnoj razini. Spomenici kulture, arhivi, muzeji, događanja ili osobe moraju živjeti unutar zajednice ako su uistinu bitni za društvo, a da bi to uspjeli, moraju imati funkciju koja im kao takvima najviše odgovara i koja jamči njihovo primjereno održavanje i opstanak. Baruni i grofovi Valpovštine, koji su nam za nasljeđe ostavili toliko bogatu kulturno-povijesnu baštinu, ali ne samo oni već i ostala kulturna baština, zaslužuju svoje mjesto u gradu i primjereniju brigu. Ne priča se puno o kulturi Valpova, a trebalo bi. Trebaju se postavljati pitanja o budućnosti kulturnih dobara, treba pokušati ponovno vratiti objektima i povijesnim osobama izvornu funkciju.

Ono što se uvijek priupitam kada prolazim pored različitih spomenika i kulturno-povijesnih znamenitosti jest: hoće li ovo vrijeme, potonulo globalizacijom i tehnologijom, ipak u Valpovu biti zabilježeno kao vrijeme obnove povijesti, prave kulture sjećanja, ili kao vrijeme propadanja naše baštine i povijesti? Nažalost, na ta pitanja ne mogu odgovoriti mladi, samo stariji ljudi koji su u Valpovu proveli cijeli život, a oni nisu zadovoljni s postojećim stanjem.

13. Može li se trenutno stanje promijeniti?

Trenutno se stanje itekako može promijeniti. Primjerice, u Valpovu djeluje radijska postaja – Hrvatski radio Valpovština, koja postoji dovoljno dugo da ovo trenutno stanje izmijeni, poboljša. Dati smisao kulturi i podržati ju podrazumijeva da se na dan nečega važnog, kao što je recimo rođenje Matije Petra Katančića, smrt zadnjeg vladara Valpova Rudolfa grofa Normanna, izgradnje kapelica i ostalo, pridodaje posebna pažnja. Samo pet minuta jedne radijske emisije moglo bi učiniti puno toga za stanovnike koji malo znaju o našoj povijesti i identitetu. Kako bi saživjeli s baštinom koju posjedujemo, važno je spomenuti to na mjestu koje sluša velik broj ljudi. Pružiti smisao kulturi znači, primjerice,

napraviti radijsku emisiju koja bi mogla povjesničare okupiti na jednom mjestu kako bi razgovarali o povijesti Valpova, bitnim značajkama koje su unutar Valpova, sakralnim objektima, važnim povijesnim osobama, itd. Na taj se način, uvijek može popraviti situacija. Nove generacije pomalo su neuke kada je riječ o tome, a radio, kao vrsta medija koja prenosi poruku ljudima, uvelike bi promijenio stanje. Jer, kada samo spomenemo što sve u Valpovu postoji, a da je od povijesno-kulturno-društvene važnosti, žalosti što za to nema medijskog prostora, osim u Valpovačkim godišnjacima, koje su po mome sudu, vrlo malo čitani.

14. Zaključak

Kroz kulturu se definiramo kao društvo i stvaramo identitet zajednice putem kojeg djelujemo i postojimo. Te vrijednosti nazivaju se kulturna baština, koja bi trebala omogućiti građanima osjećaj pripadanja zajednici. Važno je ne zaboraviti povijest – kultura sjećanja treba biti dio svakog kolektiviteta. Povijest je tako neizbježna i ona djeluje putem razmišljanja, prisjećanja, promatranja, sudjelovanja i održavanja različitih događanja koja bi kulturi sjećanja dala pravo značenje.

Iako živimo u novom dobu, svaki stanovnik Valpova, bez obzira na dob i spol, zavrjeđuje znati uzroke i posljedice kulturnih dobara. Ona nisu samo za gledanje, one se trebaju adekvatno poštovati, čuvati, sjećati ih se i prenositi tu vrijednost na sljedeće generacije. Kultura pamćenja tako stalno živi unutar naše zajednice, a prakse poput muzeja, spomenika, kulturnih arhitektura zauvijek su u gradu kao dokaz postojanja prošlog vremena grada. Svaki grad mora si za pitanje postaviti: „što to ne smijemo zaboraviti?“, „što je od središnje važnosti?“, „što tvori naš identitet i percepciju?“ i tako uspostaviti odnos između zajednice i kulture sjećanja i pamćenja. Kao stanovnici odgovorni smo nositi se sa sadašnjošću i stanjem kulturne baštine, zagovarati njihovu obnovu i daljnje sjećanje. Danas živimo u svjetlu globalizacije i modernizacije, što podrazumijeva smanjenje očuvanja vrijednosti koje nam je prenijeto u sadašnjost. Kultura pamćenja, kao takva, treba živjeti i biti u konstantnom pokretu, a da bi to uspjeli važno je imati konkretnost identiteta, volju za rekonstruiranjem prošlosti te obvezu prema kulturnim vrijednostima grada. Vrijednosti nisu samo namijenjene za pojedinca, već za društvo u cjelini kako bi zauvijek stvarale osjećaj povezanosti između pripadnika iste zajednice. Valpovo je za nas građane utočište, mjesto gdje je potreba za kulturom sjećanja velika. Naša se prošlost formira u sadašnjosti, dokazi su jasni - dvorac ili manifestacija poput Ljeta valpovačkog, silos ili kalvarija, svaki objekt u gradu priča povijest koja odlikuje naš identitet i kolektivno sjećanje. Grad Valpovo danas živi od prošlih generacija koje su stvorile vrijednost društvene grupe, konkretno nas građana, kako bi se sada i kasnije u budućnosti naša povijest iznova događala. Ipak, u gradu prevladava starija generacija koja je itekako svjesna promjena oko sebe i čija su zajednička sjećanja duboko ukorijenjena u njih same, oni su također dio kolektiviteta koji sve iz prošlog vremena šalju u današnje generacije. Međutim, tu postoji nesrazmjer jer su nove generacije bitno drugačije. No, bez obzira na različitost, dijelimo istu povijest i to je ta posebna veza koja nema izliku. Trenutačno se stanje uvijek može promijeniti, ali tu treba djelovati i politika. Obnova kulturne

baštine koje je, nažalost, vrijeme pregazilo i dodatni programi koji će zainteresirati građane uvijek su dobra ideja. Tu uvijek možemo djelovati kao kolektiv, a s druge strane, grad ima priliku „poslušati“ stanovnike i priuštiti im mjesto identifikacije na lokalnoj razini kako bi iznova bili ponosni s onime što u gradu nalazimo.

Valpovo sadrži, dakle, cijeli niz kulturnih znamenitosti koje i danas postoje nakon dugo godina i zbog toga posjeduje karakteristiku postojanosti koja se prožima kroz, već spomenute, sakralne objekte, kipove, spomenike, knjige i ostalu arhitekturu. To su opipljivi materijali povijesti, a kulturalno pamćenje počiva upravo na čvrstim uporištima u povijesti i odražava se u konstantnoj komunikaciji. Ne smijemo dopustiti da izblijede sjećanja koja imamo za kulturu i povijest Valpova, jer to znači gubljenje vrijednosti koje smo do sada tako ponosno nosili u budućnost.

U Koprivnici

15. Literatura

Knjige:

- [1] Assman, Jan. 2005. *Kulturno pamćenje – pismo, sjećanje i politički identitet u ranim visokim kulturama*. Vrijeme. Zenica.
- [2] Brkljačić, Maja; Prlenda, Sandra. 2006. *Kultura pamćenja i historija*. Golden marketing – Tehnička knjiga. Zagreb
- [3] Connerton, Paul. 2004. *Kako se društva sjećaju*. Antibarbarus. Zagreb.
- [4] Cipek, Tihomir; Milosavljević, Olivera. 2007. *Kultura sjećanja: povijesni lomovi i svladavanje prošlosti*. Disput. Zagreb
- [5] Čuržik, Vilko. 1994. *Valpovština kroz stoljeća*. Gradsko vijeće Valpovo. Valpovo
- [6] Čuržik, Vilko. 1995. *Valpovačka župa*. Matica hrvatska: Ogranak Valpovo. Valpovo.
- [7] Kavicki, Nada. 2008. *40 Ljeta valpovačkih*. Ustanova za kulturne djelatnosti „Ante Evetović Miroљjub“ Valpovo. Valpovo.
- [8] Mažuran, Ive. 2004. *Valpovo – sedam stoljeća znakovite prošlosti*. Poglavarstvo grada Valpova: Ogranak Matice Hrvatske. Valpovo.
- [9] Paušak, Mirjana. 2009. *Ostavština plemićke obitelji Prandau-Normann*. Ustanova za kulturne djelatnosti „Ante Evetović Miroљjub“ Valpovo. Valpovo.
- [10] Paušak, Mirjana. 2012. *70 godina od smrti posljednjeg valpovačkog grofa*. Ustanova za kulturne djelatnosti „Ante Evetović Miroљjub“ Valpovo. Valpovo.
- [11] Rihtman-Auguštin, Dunja. 2000. *Ulice moga grada*. Biblioteka XX Vek. Zagreb
- [12] Stanić, Damir. 1998. *Valpovački godišnjak 1998*. Matica hrvatska: Ogranak Valpovo. Valpovo.
- [13] Španiček, Žarko. 1997. *Valpovački godišnjak 1997*. Matica hrvatska: Ogranak Valpovo. Valpovo.
- [14] Uranjek, Ivan. 1979. *Godine rada*. PPP RO „Đuro Salaj“ Valpovo. Valpovo.
- [15] Varga, Goran. 1996. *Valpovački godišnjak 1996*. Matica hrvatska: Ogranak Valpovo. Valpovo.
- [16] *Đuro Salaj – zavičajna zbirka Valpovštine, spomen doba revolucionara*. 1987. Općinsko vijeće SSH Valpovo. Valpovo.

Doktorske disertacije:

[1] Dragojević, Sanjin. 2006. *Kulturna politika: europski pristupi i modeli*. Doktorski rad. Fakultet političkih znanosti u Zagrebu. Zagreb. 90-106.

Internetski izvori:

[1] Assmann, Jan. *Collective Memory and Cultural Identity*. <http://www.history.ucsb.edu/faculty/marcuse/classes/201/articles/95AssmannCollMemNGC.pdf> (pristupljeno 01. ožujka 2018.)

[2] Benčić, Andriana. *Teorijska konceptualizacija kolektivnih sjećanja u sociologiji i srodnim društvenim znanostima*. Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja. Vol. 25., No.1. 2016. <http://hrcak.srce.hr/157950> (pristupljeno 02. veljače 2018.)

[3] Grgić, Ana; Nikolić, Davor. *Figura kulturnoga pamćenja*. Fluminensia: časopis za filološka istraživanja. Vol. 23., No.2, 2012. <https://hrcak.srce.hr/82460> (pristupljeno 20. veljače 2018.)

[4] Prošev-Oliver, Bojana. *Kulturno pamćenje kao kulturni izazov*. Filološke studije. Vol. 11., No.2, 2013. <https://hrcak.srce.hr/138359> (pristupljeno 20. veljače, 2018.)

[5] Sršen, Andrea. *Konstrukcija identiteta u sociološkom diskursu*. <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=sih&AN=120930487&lang=hr&site=eds-live> (pristupljeno 02. veljače 2018.)

[6] https://hr.wikipedia.org/wiki/Dvorac_Prandau-Normann_u_Valpovu (pristupljeno 04. ožujka 2018.)

[7] <https://triprabbits.com/hr/kapela-sv-roka-valpovo-hrvatska-znamenitosti-atrakcije/> (pristupljeno 04. ožujka 2018.)

[8] https://www.zupa-valpovo.com/dokumenti/Valpovo-povijest_DM.pdf (pristupljeno 12. ožujka 2018.)

[9] <http://www.culturenet.hr/default.aspx?ID=19> (pristupljeno 10. travnja 2018.)

[10] <https://www.youtube.com/watch?v=IHsoTqyUVEY> (pristupljeno 04. ožujka 2018.)

Popis slika

Slika 1: Valpovo nekada i danas	9
Slika 2: Ljeto valpovačko nekada i danas.....	12
Slika 3: Smotra folklor na Ljetu valpovačkom	12
Slika 4: Ostavština obitelji Pradau-Normann u sklopu Muzeja Valpovštine	15
Slika 5: Dvorac Pradau-Normann	15
Slika 6: Bista Đure Salaja u Valpovu	19
Slika 7: Prikaz Vukovarskih novina koje pišu o Đuri Salaju.....	20
Slika 8: Radna organizacija "Đuro Salaj"	21
Slika 9: Silos u "Đuro Salaj"	21
Slika 10: Na gornjoj fotografiji je Centar kulture Katančić, na donjoj bivše Kino Tomislav ..	23
Slika 11: Bista M.P. Katačića ispred dvorca Pradau-Normann	24
Slika 12: Kapelica sv. Roka izvana i u grobnici	27
Slika 13: Crkva BDM	28
Slika 14: Križni put i kapelica na valpovačkom groblju	29
Slika 15: Kip BDM s Isusom ispred Centra kulture.....	30